

A CREATIVE ATMOSPHERE AS AN INNOVATIVE ENVIRONMENT WITHIN THE EDUCATIONAL PROCESS OF ELEMENTARY SCHOOL.

КРЕАТИВНА АТМОСФЕРА, ЯК ТВОРЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МОЛОДШОЇ ШКОЛИ.

Sydorov D.A./ Сидоров Д.А.

Officer research/Науковий співробітник

ORCID ID 0009-0004-6943-6264

Institute education content modernization, Kyiv, Metropolitan Vasyl Lipkovsky 36,03035

Інститут модернізації змісту освіти, Митрополита Василя Липківського 36,03035

Анотація. В роботі розглядаються питання креативної атмосфери, як творчого середовища в контексті розвитку креативного мислення дітей молодшого шкільного віку. Креативний процес є специфічною інтелектуальною діяльністю, яка потребує створення педагогічних та психологічних умов для його успішності. В статті розглянуто проблему креативної атмосфери з різних ракурсів: організації освітнього процесу, педагогічних прийомів а також стилю викладання як такого. Теоретична складова роботи супроводжується даними опитування, яке було проведено серед педагогів молодшої школи.

Ключові слова: креативна атмосфера, креативне середовище, початкова школа.

Abstract. The work explores issues related to the creative atmosphere as a creative environment in the context of developing creative thinking in primary school children. The creative process is a specific intellectual activity that requires the creation of pedagogical and psychological conditions for its success. The article examines the problem of the creative atmosphere from various perspectives: the organization of the educational process, pedagogical techniques, and teaching style itself. The theoretical component of the work is accompanied by survey data conducted among primary school teachers.

Key words: creative atmosphere, creative environment, primary school

Вступ.

З моменту змін філософії освіти, яка окреслена в програмах НУШ, поняття креативність набуває все більшого відголосу в освітнього процесу сучасної школи як такому. Так окрім «центрального» терміну «creativity», виникли й супровідні поняття. Сьогодні в освітньому дискурсі можна зустріти такі терміни, як «креативне навчання», «креативний підхід», «креативний вчитель». Одним з факторів, який впливає на розвиток креативних вмінь учнів молодшої школи є поняття креативної атмосфери. Сам термін «creativity» сьогодні висвітлюється науковцями та педагогами дуже активно. Не дивлячись на те, що взагалі існує дуже багато визначень цього терміну [1] більшість освітян пов'язують «creativity» з вмінням учнів продукувати нестандартні ідеї, пропонувати декілька шляхів вирішення проблеми-задачі, вмінням незвичайно дивитися на речі, а також зі здатністю проявляти гнучкість мислення. Показником, маркером того, що відбувся креативний акт, є певна новизна.[2] Теоретики креативності, описуючи результат творчої активності застосовують це слово разом зі словом корисна. Пошук нового, його винайдення, не дивлячись на те, що така інтелектуальна діяльність є загальною (Гілфорд Дж., Торренс П.) потребує певних умов, або атмосфери для її успішності. Визначення складових такої атмосфери в контексті розвитку креативного мислення учнів початкової школи – є метою цієї статті.

Основний текст.

Питання розвитку креативного мислення у віці 7-10 років відображене у працях Дружиніна В.М., Дьяченко О.М., Торренса П., Гілфорда Дж. а також вітчизняних дослідників Антонової О.Є., Павленко В.В., Міщенко І.В. та інших. Думка багатьох науковців збігається на тому, що даний вік є сприйнятливим для розвитку креативних вмінь. За думкою Клименко В.В. у віці 6-7 років у дитини «пробуджується механізм до творчих занять» [3]. На думку Т. Воробйової у цьому віці дітям «невідомі шаблони мислення, їх мозок відкритий до чогось нового та неповторного» [4]. Активна у цьому віці уява та фантазія, яка є основою для креативного процесу. (Виготський Л., Рубінштейн С., Торренс П., Альтшуллер Г.С.) Згідно з опитуванням, яке ми провели в одній з київських гімназій, 98% опитаних педагогів початкової школи згодні, що цей вік є сприйнятливим для креативного розвитку. Можна сказати, що дитина у цьому віці потенційно готова до творчості, справа тільки у тому, щоби педагог створив умови для її прояви. Перш ніж ми перейдемо до розгляду умов сприйнятливих для креативного процесу, хотілося б зазначити, що однією з центральних педагогічних установок у цьому сенсі є підтримка вчителем прояву креативності дітей. Сприйняття та стимулювання всього незвичайного, прояву фантазії, продуктивної уяви тощо. Часто дітям у цьому віці потрібна підтримка «їх уявного світу» з боку дорослих. у цьому сенсі актуальним є висловлювання професора Єльського університету Р. Стернеберга про те, що «креативність часто не отримує гідної підтримки»[5]. Якщо в родині не створено таких умов, то роль педагога у цьому питанні є нарізною.

Дж. Гілфорд бачив розвиток креативності учнів шкіл, як загальнонаціональну проблему. Окрім психометричного підходу до поняття креативності відомий психолог також визначив необхідність створення спеціальних умов, в яких має проходити творчий розвиток. Це й уникнення критики, доброзичливість, сприяння вільному прояву мислення, використання запитань дивергентного характеру стосовно різних пізнавальних галузей, надавання дітям можливостей ставити запитання тощо.[6] Автор тестів з креативного мислення П. Торренс також приділяв увагу цьому питанню. На його думку, у питаннях розвитку креативності дітей з боку дорослих необхідно дотримуватись 5 принципів:

- а) уважне ставлення до незвичайних питань з боку дитини;
- б) поважне ставлення до її незвичайних ідей;
- в) підтвердження цінності ідей дитини;
- г) підтримувати самостійність дитини у розв'язанні проблем та навчанні;
- д) надавати дітям час для не оцінюваної практики [7].

Відомий психолог В. Дружинін вважав, що для розвитку креативності необхідні такі умови: не обмежувати свободу поведінки, створити умови, щоб наслідувати творчі взаємовідносини.[8] (Очевидно психолог в останньому пункті має на увазі, що особистість самого вчителя, його творчі підходи, творчий досвід теж є чинником створення загальної креативної атмосфери у класі). Цікава також думка Ніккерсона Р.С. стосовно того, що може подавити творче мислення:

- 1 дотримання думки, що існує тільки один спосіб вирішення тієї чи іншої проблеми;
- 2 формування відносин підпорядкування й страху;
- 3 дотримання планів уроків за будь-яку ціну;
- 4 просування уявлень про ізольованість знань;
- 5 запобігання прояву цікавості та допитливості учнів [9].

Важливо додати, що на нашу думку важливо аби заняття безпосередньо творчими вправами проходили в атмосфері невимушеності, позитивних емоцій, відсутності тиску, націленості на результат. Також важливим елементом перед початком творчих завдань є гумор. За даними опитувань про які ми вже згадували 93% з опитаних педагогів молодшої школи вважають, що гумор грає важливу роль у налаштуванні до творчості у віці 6-10 років. Про роль позитивних емоцій під час творчого процесу свідчать деякі психологічні дослідження. Так у 80 — х роках минулого ізраїльські психологи побачили кореляцію між успішним виконанням вербальних тестів з креативності та переглядом перед тестами фрагментів гумористичних передач.[10] (Хотілося б додати деякі спостереження по цьому питанню з власного досвіду. Будучи присутнім неодноразово на мозкових атаках, я спостерігав, що модератор часто використовував гумор, аби зняти психологічну напругу, націленість на результат, створити атмосферу нібито гри)

Окремий важливий момент у тому, що стосується творчої креативної атмосфери є використання різних стимулів. Зазвичай оцінювання є важливим формувальним стимулом у навчанні. Однак у тому, що стосується безпосередньо процесу пошуку нових ідей учнями, цей стимул не є прийнятним. Знову ж таки наші дослідження підтверджують цю думку. Більшість педагогів погоджується, що оцінювання у такому випадку чи зайве, чи має бути більш формальним. (53% - оцінювання небажане, 33% - оцінювання має бути більш формальним). Так само це стосується й стимулювання завдяки створенню класі атмосфери змагання. У своїй книзі «Психологія критичне мислення» американський психолог Д. Хапперн пише, що такі зовнішні стимули, як «постійне оцінювання, стеження, винагорода, змагання» руйнують творчу мотивацію. [11] У цьому зв'язку актуальною є думка В.В. Павленко:« Розумова робота на уроці розвивається без примусу. Центральне місце у творчості слід надати самостійній, продуктивній діяльності учнів, спрямованій на отримання нового результату» [9]. (Хотілося б знов додати, що елемент змагання може бути присутнім під час виконання вправ з креативного розвитку, але його характер має бути більш формальним. У практиках деяких педагогів можна зустріти такі прийоми формування творчих команд: учні у кого у прізвищі є літера «а» змагаються проти решти, або високі проти низеньких, у кого є в одязі червоний колір проти тих у кого зелений і т.д.)

Стосується питання атмосфери, як середовища для розвитку креативності учнів, й стилю викладання, як такого. Дотримання вчителем принципів демократичності сприяє створенню атмосфери, де діти можуть вільно висловлювати свої думки, ставити запитання тощо. Такий стиль також впливає

на такі поняття, як партнерство, повага дітей один до одного, що теж впливає на загальну творчу атмосферу. Демократичність, як стиль також спонукає педагога бути більш відкритим, здатним діяти у більш широкі педагогічних рамках, ніж при авторитарному навчанні. Дані нашого опитування підтверджують це – 73% відсотки опитаних вчителів молодшої школи визнають важливість демократичності, як стилю викладання у контексті формування креативної дитини.

У питаннях створення атмосфери для креативного розвитку дитини неможливо оминати й сімейний фактор. Актуальним у цьому питанні залишаються принципи тої самої демократичності, поваги до внутрішнього світу дитини, плекання пізнавальної активності дитини, самостійності тощо. Цікавими у цьому зв'язку є й деякі дослідження. Одні з них показують, що більш креативні діти живуть у родин, де батьки застосовують протилежні підходи до виховання, передбачаючи одні й ті самі цілі [12]. Очевидно, це говорить, що дитина змалку засвоює думку про варіативність методів у досягненні цілей, що впливає на її гнучкість мислення в цілому. Важливим у формуванні умов для прояву креативності є сімейне дозвілля. Чим ширше воно у своєму діапазоні – від спільних ігор, прогулянок до відвідування музеїв, виставок, театрів, тим більше поле можливостей у дитини для прояву її креативності.

Висновки:

1. Креативна діяльність учнів початкової школи потребує спеціальних педагогічних та психологічних умов.
2. Важливими рисами такої атмосфери є психологічний комфорт, відсутність тиску, невимушеність, відсутність критики та застосування гумору.
3. Стиль викладання педагога також є чинником створення креативної атмосфери у класі.

Література:

1. Бірс Д. Як генерувати креативні ідеї? Система незашореного креативного мислення - Азбука-Бізнес, 2020, стор 17.
2. Богоявленська Д.Б. О предмете и методе исследования творческих способностей. Психологический журнал, 1995. – Т. 16, № 5. – С. 49–58
3. Максименко С.Д. Яланська С.П. Генетико-креативний підхід: діяльнісне опосередкування особистого розвитку. Монографія.
4. Воробйова Т. В. Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань автореф. канд. пед. наук: 13.00.09 / Т. В. Воробйова. – Тернопіль, 2014. – 19 с
5. Каракатсаніс В. «Наукові підходи до розвитку креативності майбутніх вчителів Британії», вісник ЛНУ ім.Шевченка №22, 2012
6. Гатанов Ю. Б. Курс развития творческого мышления (по методике Дж. Гилфорда и Дж. Рензулли): первый год обучения (для детей 6-10 лет) - СПб: ГП «Иматон», 1996. – 84
7. Ван-Ганди А.Б. 108 путей к блестящей идее. Минск: Попурри, 1996. стор.224

8. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів, як педагогічна проблема. Проблеми освіти. наук-метод. збірник, ІМЗО, Київ 2015, стор.152.

9. PISA-2021: рамковий документ щодо оцінювання креативного мислення (чорновий варіант, третя редакція) / перекл. з англ. К. Шумової ; наукове редагування Т. Вакуленко, В. Терещенко; переднє слово та додатки А й Б Т. Вакуленко, В. Терещенко. Київ : Український центр оцінювання якості освіти, 2022. 10/.PISA рамковий документ.

10. Ільин В.П. Психология творчества, креативности, одаренности- СПб. : Питер, 2009 стор. 108

11. Хапперн Д. Психология критического мышления. ел.видання.стор 236.

12. Article «Creativity crisis». Newsweek 2010 №10. URL: [//www.newsweek.com/2010/07/10/the-creativity-crisis.print.html](http://www.newsweek.com/2010/07/10/the-creativity-crisis.print.html)

Науковий керівник: д.п.н., проф., член-корр. НАПН Пушкарьова Т.О.

Стаття відправлена 19.01.2024 р.

© Сидоров Д.А.